

עלון הדרכה להוראת פרשת השבוע
עפ"י הגליונות של נחמה ליבוביץ

בשלח (תש"א)

ט"ז ד' - י"ב

תלונות בני ישראל במדבר מתחילות כבר שבעה ימים אחרי צאתם ממצרים - בעמדם על ים סוף (פרק י"ד), והן חוזרות ונשנות בפרשתנו ממסע למסע: במרה, במדבר סין, ברפידים, ושוב תתעוררנה התלונות בשנה השניה, בפרשות בהעלותך, שלח, קרח, חוקת. התלונה שבפרקנו (פסוקים א'-ג') נידונה בגליון בשלח תשי"ח.

הפעם עסקנו רק בדברי ה' אל משה בהבטיחו למלא בקשתם ובמסירת דברי ה' לישראל.

לשאלה א. הפתרון הוא בדברי ה' "למען אנסנו", וטובים הם דברי בובר לענייננו: הוא מדבר על כך ממקרים אחרים במקרא כשבקשת האדם גם כשאניה הוגנת (או שהיא נאמרת בצורה בלתי הוגנת) נענית בכל זאת, ומלוי הבקשה מסרתו היא להעמיד את האדם (או העם) שנכשל בניסיון, בניסיון חדש (כגון בבקשת מלך כדי להיות ככל הגויים), ואין מלוי הבקשה בא - כדעת יש אומרים - "מפני שאין ברירה אלא להנחת לעם לעשות מה שלבו חפץ". ואלה דבריו:

אכן נאדר ונפלא יותר מתכונתו המצטיירת בלב רובם של פרשני דורנו הוא אלוקים זה המצווה לקורות עולם, כי יקרו למען 'נסות' את יצורו בן החורין - האדם. במקום שהוא נענה לו, הופך הוא תוך כדי ספוקו (=את מבוקשו של האדם) את עצמותו של הדבר המבוקש, עד שהוא נהפך לו לנסיכון חדש - נעלה מזה שקדם לו ושלא עמד בו האדם. האדם נכשל - ואת כשלונו גיבש בדפוס משאלה. האלוקים ממלא את בקשתו... תוך כדי מילויה חלה תמורה במהותו של הדבר המבוקש...*

לשאלה ב. בכל אותם מקומות שבהם נמסר לנו בתורה גם הצו האלוקי למשה וגם דברי משה המוסרים את הצו האלוקי לעם, בכל אותם מקומות על הלומד להתעכב במרוצת קריאתו ולציין יפה: מה שינה משה, מה קיצר, מה "סגנון" - ויש לחפש את סבת השינויים. למפרשים שיטות שונות בהסבר השינויים האלה.

(ועיין בגליון חיי-שרה תשי"ב שאלה אחרונה)

שיטת ראב"ע ורד"ק
בגליון מקץ תשי"א שיטת מלבי"ם, העמק דבר מצד אחד - שיטת ראב"ע ורד"ק, מצד שני.)

דוגמא מאלפת להסבר השינויים האלה נמצא הפעם בשאלה ב. לועת הראב"ע גם כאן אין בעצם כל שינוי בין דברי ה' למשה לבין דברי משה לעם, ומה שאמר ה' למשה "הנני ממסיר לכם לחם" אינו אלא ביטוי כולל למה שמוסר משה לעם בפרוטרוט:

בתת ה' לכם 'בערב' בשר לאכול ולחם (בבוקר) לשבוע.

הקפנו מלים 'בערב', 'בבוקר' כל הוספת מלים אלה בדברי משה אין להם הסבר בדברי ראב"ע. שונה ממנו תפיסת קאסוטין אשר נסה לפתור את השאלה בדרך של הצלחת משה להבין דבר מתוך דבר.

בשיטה אחרת הלך הרמב"ן כאן רבה הלך בפתרון עשירים כאלה בהרבה מקומות. ע' ביחוד רמב"ן בראשית מ"ב ל"ד (וע' גליון מקץ תשי"ט) וכן בראשית ל"א ז' ד"ה ואביכן התל בי.

לשאלה ג. בעל הרמב"ם לבקשת (ר' יהודה לייב שפירא) מעיר לבראשית א' ג' במקום שמופיע פעל האמירה לראשונה:

בהשגות "ויאמר", "ויאמר" במדבר אחד - רובן האחד פירוש לחבירו. כגון (בר' ט"ו) "ויאמר מה תתן לי", "ויאמר הן לי לא נתת זרע", וכגון (שמות ג') "ויאמר אהיה אשר אהיה ויאמר כה תאמר... אהיה שלחני", וכגון (שמות ט"ז) "ויאמר משה ערב וידעתם... ובקר וראיתם...", "ויאמר משה בתת ה' לכם...".

ואולם לא כל המפרשים רואים פסוק שגי הפותח ב"ויאמר" רק כפירוש לראשון. ויש הרואים בו שלב נוסף בשיחת אחרי שהראשון לא נענה או נענה בשלילה או אחרי שהיתה הפסקה למתן שהות לבן שיחתו להגיב או לחשוב. ועיין לזה בר' ט"ו ה' "ויאמר... ויאמר", וכן שמות ג' ה' "ויאמר... ויאמר", וכן במדבר ל"ב ב' "ויאמרו... ה' ויאמרו...", והערנו על כך בהרבה מגליונותינו.

נחמה ליבוביץ .

(* דרכו של מקרא פרק 'משאלת העם' עמ' 175. וכן שם 'מעשה המלכת שאול' עמ' 185.